

Богдан ГНАТКІВСЬКИЙ

доктор економічних наук, доцент, Львівський національний університет
імені Івана Франка, Львів, Україна, hnatkivskyi.b@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-5146-9077

ФІНАНСОВІ САНКЦІЇ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВОГО ПРОСТОРУ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ

Вступ. Демократичні країни використовують фінансові санкції для здійснення безпрецедентного тиску та підтримки міжнародного порядку щодо країн, які систематично порушують міжнародні норми та встановлені правила. Країни вводять фінансові санкції для захисту своїх національних інтересів, таких як: національна безпека, економічна безпека або захист від зовнішніх загроз. Вплив фінансових санкцій може мати синергетичний ефект і залежить від геополітичного контексту, ефективності санкційної політики та реакції країн на санкції. Ефективність фінансових санкцій залежить від політичного контексту застосування й обраної стратегії міжнародного тиску на цільову країну.

Мета – поглибити теоретико-прикладні засади застосування фінансових санкцій для деескалації воєнних конфліктів з урахуванням скоординованих дій демократичних країн задля формування безпекового простору.

Результати. Обґрунтовано необхідність застосування фінансових санкцій з орієнтацією на політичну волю й дипломатичний тиск демократичних країн на країну-агресора. Розглянуто класифікацію фінансових, матеріальних і нематеріальних активів, які підпадають під санкції. Для адекватної відповідності фінансових санкцій досліджено оцінку їхньої ефективності в конкретних ситуаціях ескалації воєнного конфлікту чи зростання загрози національному суверенітету. Систематизовано санкції щодо економічних агентів, зокрема з корпоративною структурою власності для відстеження розміщення цінних паперів та зміни корпоративної поведінки. Визначено доцільність ідентифікації методів, форм та інструментів фінансових санкцій для здійснення моніторингу регуляторами.

Перспективи. Ефективність превентивних заходів для посилення санаційного тиску потребує системного застосування фінансових, процедурних і процесуальних санкцій. Сутнісними перевагами фінансових санкцій є швидкість запровадження, регулювання і моніторинг. Важливо відмежувати фінансові санкції від інших споріднених

понять (процедур), які за своєю суттю не є санкціями і послаблюють економічні та політичні обмеження агресивно-репресивних режимів.

Ключові слова: фінансові активи, фінансові транзакції, фінансові установи, державні регулятори, фінансова безпека, фінансовий моніторинг.

Табл.: 2, бібл.: 15.

Bohdan HNATKIVSKYI

Dr. Sc. (Economics), Assoc. Prof., Ivan Franko National University of Lviv,
Lviv, Ukraine, hnatkivskyi.b@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-5146-9077

FINANCIAL SANCTIONS IN THE CONTEXT OF FORMING A SECURE SPACE: THEORETICAL FOUNDATIONS

Introduction. Democratic countries apply unprecedented pressure with financial sanctions to maintain international order if a country systematically violates international norms and established rules. Countries impose financial sanctions to protect their own interests, such as national security, economic security, or defense against external threats. The impact of financial sanctions can have a synergistic effect and depends on the geopolitical context, the effectiveness of the sanctions policy, and the countries' response to the sanctions. The effectiveness of financial sanctions depends on the political context of application and the chosen strategy of international pressure on the target country.

The purpose of the article is to deepen the theoretical and applied principles of applying financial sanctions to regulate and scale financial motivation to de-escalate military conflicts, taking into account the coordinated actions of democratic countries to create a safe space.

Results. The necessity of applying financial sanctions with a focus on the political will and diplomatic pressure of democratic countries and the motivation of the aggressor country is substantiated. The classification of financial, tangible and intangible assets that are subject to sanctions is considered. For the adequate compliance of financial sanctions, the assessment of their effectiveness in specific situations of escalation of military conflict or growing threat to national sovereignty has been studied. Systematized sanctions against economic agents, in particular with a corporate ownership structure to track the placement of securities and changes in corporate behavior. The expediency of identifying methods, forms and tools of financial sanctions for monitoring by regulators has been determined.

Prospects. The effectiveness of preventive measures to increase remedial pressure requires the systematic application of financial, procedural and procedural sanctions. The essential advantages of financial sanctions are the speed of implementation, regulation and monitoring. It is important to distinguish financial sanctions from other related concepts (procedures), which in their essence are not sanctions and weaken the economic and political restrictions of aggressive and repressive regimes.

Keywords: financial assets, financial transactions, financial institutions, government regulators, financial security, financial monitoring.

JEL Classification: E42, F51, G21, G28, N20, N40.

Постановка проблеми. У XXI ст. санкції стали інструментом, який широко використовують у зовнішній політиці. Санкції – це задіяння економічних інструментів для досягнення двох цілей: підірвати зусилля країни-агресора щодо закупівлі критично важливих компонентів для підтримки її несправедливої війни та обмеження фінансових ресурсів. Це потребує системного посилення санкцій та експортного контролю для обмеження можливостей країни-агресора щодо накопичення товарів і технологій; розробки нових інструментів для рішучих дій проти інституцій, які сприяють постачанню воєнно-промислового комплексу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах геополітичного протистояння фінансові санкції спрямовані на встановлення обмежень на широкий і різноманітний спектр заходів транскордонної фінансової діяльності об'єкта, зокрема доступ до фінансових ресурсів, ринків, фондів і послуг. Світові лідери G7 підтверджують взяті на себе зобов'язання щодо активізації зусиль проти обходу й ухилення запроваджених санкцій і всеосяжних заходів експортного контролю [1]. У сукупності загально визначені санкції можуть вплинути на розвиток глобальної фінансової системи [2]. Фахівці Національного інституту стратегічних досліджень зазначають, що санкції, як інструмент зовнішньої політики держави, використовують для впливу на агресивно-репресивні режими [3, с. 66–68].

У наукових дослідженнях теоретико-методологічні засади та інструменти управління фінансовими санкціями у контексті формування безпекового простору є дискусійними з позиції різних фінансових шкіл. Зокрема, М. Сіпріані, Л. Голдберг і Г. Спада, досліджуючи фінансові санкції у контексті архітектури міжнародної платіжної системи, виокремлюють обмеження доступу до

платіжних систем і, зокрема, до мережі SWIFT [4, с. 31–52]. Більшість досліджень різних аспектів санкцій стосуються моделей торгівлі, впливу фінансових санкцій на фінансові потоки та платіжний баланс. А. Ватансевер акцентує увагу на ключових структурних обмеженнях, зокрема режимі оподаткування нафти, які нейтралізують або пом'якшують вплив санкцій [5].

Ефективність санкцій є предметом дискусії щодо оцінки їхнього впливу на зміну політики країни, щодо якої вони застосовані. К. Дротт, С. Гольдбах та Ф. Нітш аналізують інституційну основу, методологію та форми фінансових санкцій, які застосовують до підсанкційних банків [6, с. 38–51]. В. Адейємо визначає доцільність та можливості США для введення санкцій проти іноземних фінансових посередників [7]. В. Байрамов, Н. Рустамлі та Г. Аббас досліджують економічні санкції і політичні події з погляду регіональних побічних ефектів, таких як рух прямих іноземних інвестицій і грошових переказів в посткомуністичних країнах [8, с. 92–109].

З 2024 р. Група G7 та США широко застосовують санкції проти іноземних фінансових установ, які допомагають російському військово-промислового комплексу [7]. Запровадження санкції відбувається поетапно, але ескалація воєнного конфлікту та критичне зростання загрози національній безпеці України потребує не фрагментарного, а системного введення фінансових санкцій з накладанням штрафів за порушення санаційного законодавства та застосування кримінальної відповідальності, що актуалізує нові наукові дослідження.

Метою статті є поглиблення теоретико-прикладних засад застосування фінансових санкцій для деескалації воєнних конфліктів з урахуванням скоординованих дій демократичних країн задля формування безпекового простору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічні санкції (ембарго на постачання зброї, обмеження на подорожі й торгівлю) регулярно застосовували після Другої світової війни, вони стали одним із інструментів регулювання зовнішньої політики. З кінця 1980-х рр. активізували фінансові санкції, які застосовують для блокування активів та інвестицій. Держави та фінансові регулятори все частіше використовують фінансові санкції, щоб покарати або вплинути на поведінку економічних агентів (особливо великих галузей промисловості), а також осіб, які ухвалюють важливі політико-економічні рішення.

Проблематика формування безпекового простору відіграє важливу роль у сучасній геополітиці, зокрема й щодо визначення необхідності й ефективності застосування фінансових санкцій. Дослідження сутності фінансових санкцій обумовило необхідність вивчення підходів держав до запровадження санкцій та обмеження можливостей щодо їхнього обходу. У рамках традиційного підходу, якщо дії або політика країни становлять загрозу для безпеки інших країн або міжнародної стабільності, то це може стати підставою для застосування фінансових санкцій. Відповідно, якщо країна підтримує воєнну агресію (тероризм), то вона може бути піддана санкціям як в частині обмеження її доступу до фінансових ресурсів, так і щодо політико-економічного впливу.

На практиці невиконання державою міжнародних норм і договорів може призвести до введення фінансових санкцій для змушування її до відповідності міжнародним стандартам. Вони можуть бути застосовані у відповідь на незаконну окупацію територій чи порушення прав людини. В. Адейємо вважає, що запроваджені міжнародною коаліцією держав санкції мають значний вплив, оскільки з лютого 2022 р. війська рф втратили понад 13000 одиниць

техніки, зокрема танків, БПЛА і ракетних систем [7]. Крім того, оборонні витрати рф зросли майже на 75% у першій половині 2023 р., а енергетичні доходи впали майже на 40% того ж року, оскільки режим обмеження цін на енергоресурси позбавив їх доходів. У цьому контексті, якщо дії країни спричиняють дестабілізацію регіону (загрозу іншим країнам), фінансові санкції можуть бути використані для запобігання подальшому розгортанню конфлікту (поширенню військової агресії).

Фінансові санкції націлені на ключові об'єкти та суб'єкти, щоб перешкодити країні, до якої застосовані санкції, порушувати міжнародне право чи діяти агресивно, водночас обмежуючи негативні наслідки для цивільного населення [2]. Методологічно-інструментальні способи визначення поняття "фінансові санкції" в економічній літературі іноді підмінюють поняттям "фінансові обмеження".

Вивчення сутнісних характеристик зазначеного інструменту є основою для ширшого трактування поняття "фінансові санкції": з політичного погляду фінансові санкції – це обмежувальні заходи у фінансовій сфері, що застосовують до країн, фізичних та юридичних осіб, організацій або груп з метою зміни політики (внутрішньої та зовнішньої) або поведінки тих, проти кого вони спрямовані [9]. А з погляду превентивного підходу фінансові санкції – це покарання, які накладає одна країна або група країн на іншу країну або групу країн з метою позбавлення об'єкта використання його активів і доступу до інших фінансових систем, таких як вигоди від торгівлі, транзакцій і послуг [10]. Науково-методологічні підходи до фінансових санкцій можуть охоплювати заморожування активів, обмеження доступу до фінансових ринків, блокування транзакцій та інші обмеження, які спрямовані на країни або окремих осіб.

З прикладної точки зору вважаємо обґрунтованішим визначитися щодо доцільності фінансових санкцій, точної мети санкційної політики, оцінки ступеня достатності для впливу санкцій на зміну політики країни, до якої вони введені.

Політичний контекст фінансових санкцій є важливим фактором, який визначає їхню ефективність і вплив. Фінансові санкції повинні мати міжнародну легітимність, тобто бути підтриманими країнами демократичного табору, міжнародними організаціями та суспільством. За умови широкої міжнародної підтримки вони можуть бути ефективнішими, оскільки це збільшує тиск на цільову країну. К. Дротт, С. Гольдбах та Ф. Нітш вважають, що загалом санкції розробляють розумно, вони спрямовані на конкретні продукти, організації чи фізичних осіб, що ускладнює визначення їхнього сукупного впливу [6]. У майбутньому вони змінюватимуться залежно від обраного типу обмежень.

Вплив фінансових санкцій залежить від складності геополітичних відносин між країнами. Вони можуть бути більш ефективними, якщо цільова країна ізольована від своїх стратегічних партнерів або стикається зі значним міжнародним тиском країн демократичного табору.

Методи впливу також залежать від внутрішньої політичної ситуації в цільовій країні. Санкції можуть бути менш ефективними, якщо уряд країни має широку підтримку свого населення, але якщо стикається зі значними внутрішніми труднощами, то санкції будуть більш ефективними.

Важливо враховувати мотивації країн-ініціаторів санкцій. Деякі держави можуть вводити санкції, щоб змінити поведінку цільової країни (зупинити воєнну агресію), а інші країни можуть використовувати санкції як інструмент забезпечення власної безпеки у процесі масштабування геополітичного тиску.

Розглянемо класифікаційні особливості застосування фінансових санкцій. По-перше, їх часто застосовують для досягнення різних цілей, таких як: зміна політичної поведінки, врегулювання конфліктів, захист прав людини або покарання за порушення міжнародного права. Вони можуть бути запроваджені однією або кількома країнами й організаціями. Фінансові санкції суттєво зменшують потоки платежів з рахунків банків, які потрапили під санкції. Важливо встановити, як різняться наслідки для різних типів фінансових обмежень. Зокрема, фінансові санкції виявилися більш впливовими на фінансові потоки російських банків у 2022 р., ніж у 2014 р., оскільки суворіші фінансові обмеження серйозно почали стримувати фінансову діяльність цільових фінансових установ [6].

По-друге, фінансові санкції мають бути конкретизованими (відповідність типу застосованих санкцій до потенційного контрагента або клієнта); всеосяжними (деталізація суб'єктів, що потрапили під санкції); точними (при прийнятті рішень про комплаєнс до укладення угоди); потрапляти під моніторинг (системний контроль для отримання найактуальніших даних щодо санкцій).

На практиці застосовують методологію, яка є універсальною для різних типів санкцій:

- обмежувальні заходи щодо фінансово-кредитних установ встановлюють для чітко ідентифікованих юридичних осіб;
- санкційні заходи залежать від фінансово-кредитних установ і з часом вони модифікуються залежно від обмежень до потоків капіталу чи платіжних операцій;
- статистичні дані про банківські операції доступні щодня, що дає змогу визначити прямий вплив санкцій. Це сприяє моніторингу ефекту очікування між оголошенням санкційних заходів та їх фактичним впровадженням.

Проте санкції мають свої обмеження і можуть мати неочікувані наслідки. Вони можуть впливати на населення країни, а не тільки на її уряд, і в деяких випадках призвести до гуманітарної кризи. Також їх успішність часто залежить від підтримки міжнародного співтовариства й ефективності їх виконання.

Фінансові санкції можуть обмежувати можливості суб'єктів (держав, підприємств, фізичних осіб) купувати або продавати фінансові активи, а також отримувати доступ до різних фінансових послуг та інструментів. Вони можуть охоплювати:

- 1) заморожування активів (блокування банківських рахунків, вкладів, акцій, облігацій іншої власності суб'єкта в країні, яка застосовує санкції);
- 2) обмеження доступу до фінансових ринків (санкції можуть виключати суб'єкти з участі в операціях на фінансових ринках або визначених фінансових інструментах; впливати на інвестиційну діяльність, оскільки призводять до додаткових витрат на дотримання вимог фінансово-кредитною установою щодо звітності та проведення перевірок належної обачності, щоб переконатися, що транзакції є законні. При цьому фінансові установи повинні враховувати судові витрати та репутаційний ризик, якщо відбулося порушення санкційного порядку, оскільки витрати та ризики впливають на ухвалення рішення щодо кредитування і стратегій розвитку. Саме тому інколи фінансово-кредитні установи виводять весь бізнес із країни, яка потрапила під санкції);
- 3) блокування транзакцій (обмеження валютних операцій, міжнародних переказів та інших фінансових транзакцій; наприклад Велика Британія запровадила санкції проти більш як 1600 фізичних осіб та компаній рф із моменту початку

повномасштабного вторгнення в Україну [11]);

- 4) заборона видачі кредитів (фінансові санкції можуть призводити до обмеження можливостей отримання кредитів чи іншої фінансової підтримки; застосування так званих "розумних" санкцій скероване на заборону деяких транзакцій з цільовою країною. Тому фінансово-кредитні установи повинні вивчати "бізнес-можливості", щоб переконатися, що вони здійснюють лише ті операції, які залишаються законними, оскільки недотримання вимог може призвести до значних штрафів. Так, у 2015 р. від BNP Paribas вимагали конфіскувати 8,83 млрд дол. і сплатити штраф 140 млн дол. через недотримання санкцій проти Куби, Ірану та Судану [2]. Ці заходи передбачають тиск на суб'єкти та зміну їх поведінки у відповідь на конкретні події або політику, яка спричинила введення санкцій).

Фінансові санкції можуть охоплювати обмеження або повне припинення доступу суб'єкта до міжнародної фінансової інфраструктури, яку використовують для здійснення міжнародних платежів. Це може містити такі механізми, як:

1. Блокування доступу до міжнародних банківських систем. Економічні агенти можуть втратити можливість користуватися міжнародними банківськими системами для проведення транзакцій та міжнародних платежів. Фінансові установи, які продовжують "обробляти транзакції" до країни-агресора, мають визначитися: зупинити всі транзакції від клієнтів, які продають критичні товари, або переконатися, що ці товари не йдуть на користь військово-промислового комплексу. В іншому разі ці фінансові установи ризикують втратити доступ до фінансових систем демократичних держав. Зауважимо, що, підвищуючи ставки для

банків, які підтримують “чутливу” торгівлю з країною-агресором, і продовжуючи санкції проти нових підставних компаній і закупівельних мереж, міжнародна санкційна коаліція руйнує військову логістику.

2. Заборона на використання спеціальних фінансових каналів, які можуть бути створені для обходу звичайних міжнародних платіжних систем. Центральний банк Німеччини зобов'язує німецькі банки реєструвати обсяги кредитування їхніми іноземними філіями та дочірніми компаніями (за межами Німеччини) у кожній країні. Оскільки існують відмінності в поведінці між філіями в різних країнах, тому визначена класифікація країн відповідно до витрат, пов'язаних із санкціями, які вони накладають, що пов'язані з якістю інституцій країни та політикою боротьби зі злочинністю.

Зокрема, простежуються чіткі відмінності в тому, як німецькі банки в різних країнах реагують на санкції. За останні роки банки Німеччини помітно скоротили свої позиції в країнах, які потрапили під санкції. Але їхні іноземні філії в середньому збільшили кредитування, порівняно з їхніми материнськими банківськими установами. Так, філії німецьких банків, розташовані за межами FATF, збільшили свої позиції в країнах, які потрапили під санкції, в середньому на 95%, порівняно з німецькими банками в FATF. Цей показник зростає до 151% у країнах, занесених до чорного списку як такі, що не відповідають правилам FATF [2]. Це свідчить про те, що дотримання фінансової дисципліни залежить від компромісу між використанням прибуткових інвестиційних можливостей та витратами на належну обачність (потрапляння під судовий процес).

3. Обмеження доступу до міжнародних карткових систем. Цей вид санкцій може включати блокування карткових транзакцій або відключення від міжнародних карткових систем. Для аналізу впливу фінансо-

вих обмежень на транскордонну фінансову діяльність регулятори використовують фактичні (інколи конфіденційні) дані про фінансові операції для відстеження окремих потоків платежів як між банківськими рахунками, так і з картковими системами.

4. Відмова щодо участі в ключовій міжнародній банківській системі для здійснення міжнародних фінансових транзакцій SWIFT. Втрата доступу до SWIFT ускладнює проведення міжнародних платежів, оскільки максимально дезагредований рівень впливає на індивідуальні банківські рахунки. Емпіричні дослідження даних систем валових розрахунків євросистеми в режимі реального часу TARGET2 засвідчили, що санкції, запроваджені Європейським Союзом проти російських банків протягом 2014–2022 рр. значно скоротили фінансові операції з російськими банківськими рахунками, які перебувають під санкціями [6]. Встановлено, що серед різноманітних застосованих санкцій найбільшим за впливом було виключення з глобального постачальника безпечних послуг обміну фінансовими повідомленнями SWIFT. Ці заходи призначені для підтримки ефективності санкцій та підсилення їх впливу на суб'єктів, проти яких вони спрямовані.

Виявлення підсанкційних фінансових установ і цінних паперів, а також встановлення типу санкцій є складним процесом. Економічні агенти зобов'язані дотримуватися санкційних правил у всіх юрисдикціях, де вони ведуть бізнес. Операції з грошовими коштами означають переміщення, переказ, зміну, використання, доступ або будь-яку іншу операцію з коштами, що призводить до зміни їхніх обсягів. Під фінансові санкції потрапляють законодавчо визначені державами види активів (фінансові, матеріальні, нематеріальні) (табл. 1).

До цінних паперів та боргових зобов'язань, що перебувають в обігу на публічному та приватному ринках, відносять:

Таблиця 1

Класифікація фінансових, матеріальних та нематеріальних активів, які підпадають під санкції*

Види активів	
1.	<i>Фінансові активи та вигоди будь-якого виду:</i>
1.1.	готівка, чеки, грошові вимоги, переказні векселі, платіжні доручення та інші платіжні інструменти;
1.2.	депозити у фінансових установах або інших організаціях, залишки на рахунках, борги та боргові зобов'язання;
1.3.	проценти, дивіденди або інші доходи від активів або вартості, що нараховуються на них або створюються ними;
1.4.	цінні папери та боргові зобов'язання, що перебувають в обігу на публічному та приватному ринках;
1.5.	документи, що підтверджують право власності на кошти або фінансові ресурси;
1.6.	кредит, право на залік, гарантії, гарантії виконання зобов'язань або інші фінансові зобов'язання;
1.7.	акредитиви, коносаменти, товарні накладні;
1.8.	будь-який інший інструмент фінансування експорту.
2.	<i>Матеріальні або нематеріальні активи:</i>
2.1.	майно;
2.2.	транспортні засоби;
2.3.	дорогоцінні метали або каміння;
2.4.	антикваріат.

* Складено на основі [12].

акції, паї, сертифікати, тобто цінні папери, облігації, векселі, варанти, боргові зобов'язання та деривативні контракти. Матеріальні або нематеріальні активи є економічними ресурсами (рухомими, нерухомими), які можуть бути використані для отримання коштів, товарів чи послуг.

Криптоактиви мають ознаки економічних ресурсів, а тому теж підпадають під обмеження фінансових санкцій. Усі компанії, які допомагали рф здійснювати платежі у віртуальній валюті або керувати послугами на основі застосування блокчейну в фінансовому секторі, дають змогу "потенційно ухилитися" від санкцій. У 2024 р. Управління контролю за іноземними активами Міністерства фінансів США (OFAC) наклало санкції на тринадцять організацій та двох фізичних осіб, які здійснювали діяльність у секторах фінансових технологій в рф, реалізували послуги у віртуальних активах з метою ухиляння від санкцій США [1]. На

фінтех-компанію В-Crypto (В-Crypto), яка співпрацювала з підсанкційним банком і за допомогою віртуальних валют полегшувала транскордонні розрахунки, було накладено санкції (відповідно до Е. О. 14024) за діяльність у сфері фінансових послуг економіки рф. Під такі самі санкції потрапили фінтех-компанія Masterchain, яка має угоди про випуск цифрових фінансових активів (належать до токенів на основі блокчейну), які надають цифрові права.

Вплив фінансових санкцій є складним процесом, який залежить від ефективності санкційної політики, реакції країн та геополітичного контексту. У запровадженні фінансових санкцій важливу роль відіграють державні регулятори. Міністерство фінансів є компетентним органом з усіх питань, пов'язаних із застосуванням фінансових обмежувальних заходів, як з боку тих, проти кого ці заходи спрямовані, так і з боку тих, хто покликаний їх застосовувати. У країнах

ЄС діють нові зобов'язання щодо звітування призначених осіб із застосування фінансових обмежувальних заходів відповідно до Регламенту Ради (ЄС) 2022/1273 від 21 липня 2022 р., що вносить зміни до Регламенту (ЄС) № 269/2014 (ст. 9). Визначення країн, фізичних та юридичних осіб, організацій або груп, на які поширюється дія правового акта ЄС або ООН, а також визначення застосованих обмежувальних заходів у фінансових питаннях здійснюється автоматично шляхом посилання на ст. 4 (2) Закону від 19 грудня 2020 р. [9]. Згідно з цим актом відповідні постанови, нормативно-правові акти та положення можуть включати такі заходи щодо осіб, організацій або груп, які є об'єктами підсанкційних дій:

- заборона або обмеження фінансової діяльності будь-якого виду;
- заборона або обмеження надання фінансових послуг, технічної допомоги, навчання або консультацій щодо держави, фізичної або юридичної особи, юридичної особи або групи осіб, зазначених у цьому законі;
- заморожування коштів, активів або інших економічних ресурсів, що перебувають у власності або під контролем, прямо, опосередковано або спільно, фізичної, юридичної особи чи групи, зазначених у цьому законі, або особи, яка діє від їхнього імені чи за їхньою вказівкою.

Для ідентифікації методів, форм та інструментів фінансових санкцій, оцінки процедурних аспектів і здійснення моніторингу доцільно визнати, що, по-перше, кошти, активи й інші економічні ресурси заморожуються. По-друге, дотримання обмежувальних заходів є юридичним зобов'язанням, яке поширюється на всіх учасників фінансового сектору, фізичних та юридичних осіб країн ЄС, які здійснюють свою діяльність на території цих країн або опосередковано через ці країни. По-третє, під час застосування фінансових

обмежувальних заходів на особливу увагу заслуговує як узгодженість омонімів, так і непередбачуваність наслідків фінансових обмежувальних заходів щодо активів. У безпековому просторі варто відстежувати вплив і наслідки фінансових санкцій (табл. 2).

Формування повноцінної системи фінансових санкцій щодо країни-агресора є одним із пріоритетних завдань в умовах формування міжнародного безпекового простору. У контексті дослідження варто визначити сегмент застосування санкцій – всеосяжність (заборона всієї фінансової діяльності економічним агентам) чи цільова спрямованість (заборона лише певних видів фінансової діяльності). Вважається, що лише невелика частина всіх економічних агентів, що потрапили під санкції, вказані в офіційних джерелах [10]. Проте програми, що охоплюють мажоритарні державні дочірні компанії, також поширюються на компанії, що потрапляють під санкції.

Інформаційне забезпечення санкційного списку доступне через платформу Data License для інтеграції у робочі процеси (системи). Ці дані допомагають економічним агентам вирішувати різноманітні завдання, зокрема перевірку санкційної відповідності перед укладанням угод, моніторинг портфельів і фінансові ризики контрагентів. Високоякісну інформацію про санкції надає Bloomberg шляхом щоденного моніторингу санкцій у 10 глобальних юрисдикціях: ООН, Австралія, Велика Британія, Гонконг, ЄС, Канада, Сінгапур, США, Швейцарія та Японія.

У безпековому просторі Міжнародна група з протидії відмиванню брудних грошей (Financial Action Task Force, FATF) приділяє увагу системному реформуванню стандартів контролю за фінансовими злочинами. Станом на листопад 2023 р. аналіз підставних компаній дав можливість визначити понад 21 млн ризикових дій у 472 млн компаній. Протягом 2022–2023 рр.

Таблиця 2

Фінансові санкції та їх вплив на економічні процеси в безпековому просторі

	Виміри впливу	Наслідки фінансових санкцій
1.	Зниження інвестицій та експорту	Фінансові санкції можуть зменшити інтерес іноземних інвесторів до країни, що призводить до зменшення обсягу прямих інвестицій та експорту.
2.	Збільшення інфляції	Обмеження доступу до зовнішніх ресурсів може призвести до зростання цін на імпортні товари, що може збільшити рівень інфляції в країні.
3.	Зменшення доступу до фінансових ресурсів	Фінансові санкції можуть призвести до обмеження доступу до міжнародних фінансових ринків для уряду, підприємств та банків країни.
4.	Валютні коливання	Санкції можуть призвести до значних коливань валютних курсів країни, що зумовить нестабільність на валютному ринку і ускладнить здійснення зовнішньоекономічних операцій.
5.	Зниження економічного зростання	У результаті синергетичних ефектів може спостерігатися загальне зниження економічного зростання країни, оскільки обмеження у доступі до фінансових ресурсів зумовить збільшення економічних труднощів.

Британський регулятор у сфері застосування санкцій Міністерства фінансів (Office of Financial Sanctions Implementation, OFSI) висунув 473 підозри про порушення фінансових санкцій, що на 147 випадків більше ніж у 2021 р. [13]. 256000 (1%) британських компаній піднімають так званий “червоний прапор” щодо підставних компаній, які використовує Іран. Важливо, щоб санкції стали дієвим інструментом впливу, тому репутаційні наслідки і вторинні ефекти від фінансових санкцій мають сприяти ізоляції нецільових держав [14, с. 1429–1448; 15].

Управління з фінансового регулювання й нагляду (Financial Conduct Authority’s) Великої Британії, як орган попередження фінансових злочинів, здійснювало “додаткове впровадження” щодо Santander UK та Lloyds, яких звинувачували у підтримці уникнення санкцій для іранських підставних компаній. За даними відділу контролю за фінансовими злочинами Moody’s Analytics у США, Європі та Африці встановлено, що підставні компанії, які були задіяні у справі Santander UK та Lloyds, мають бути позначені червоними прапорцями в глобальній базі даних Moody’s. Два найбільші банки Великої Британії також дозволили іранській нафтохімічній компанії порушити санкції, тому актуалізується

перегляд фінансового санкційного порядку. Управління з фінансового регулювання й нагляду закликає уряд приєднати до єдиного державного регулятора 22 професійні наглядові органи (приватні організації), які здійснюють нагляд за юридичними та бухгалтерськими компаніями.

Висновки. В результаті проведеного дослідження можна констатувати, що проблематика достатності обсягів фінансових санкцій для зупинки (попередження) воєнної агресії є дуже складною і неоднозначною, оскільки залежить від багатьох факторів, включаючи політичну волю країн, що застосовують санкції, а також мотивації країни-агресора. У контексті формування безпекового простору аргументовано такі ключові висновки, які слід враховувати щодо фінансових санкцій. По-перше, важливо оцінити, наскільки вони можуть бути ефективними в конкретній ситуації. Деякі країни можуть мати розвинуті системи альтернативних фінансових каналів або способи ухилення від санкцій, що знижує їхню ефективність.

По-друге, фінансові санкції можуть впливати на рішення країни-агресора лише у випадку, якщо вони вважаються достатньо впливовими, щоб змусити цю країну змінити свою поведінку. Проте у деяких випадках,

якщо країна впевнена у своїй позиції або відчуває себе стійкою до економічного тиску, санкції можуть не мати значного впливу.

По-третє, ефективність фінансових санкцій залежить від політичного контексту та підтримки міжнародної спільноти. Якщо деякі країни (демократичного табору) відмовляються використовувати санкції або недостатньо активно дотримуються їх, то це може зменшити ефективність санкцій.

По-четверте, до альтернативних способів впливу, крім фінансових санкцій, належать дипломатичний тиск, реальні військові загрози або обмеження торгівлі. В умовах військової агресії важливо оцінити, які комбінації альтернативних підходів можуть бути найбільш ефективними. Вважаємо, що фінансові санкції є достатніми для попередження військової агресії під час реалізації комплексної стратегії міжнародного тиску на країну-агресора.

Ефективність фінансових санкцій залежить від правильності тлумачення законодавства й оперативності оновлення даних. Тому для ухвалення комплексного рішення щодо санкцій для фінансової індустрії доцільно систематизувати їх щодо економічних агентів, зокрема для юридичних осіб з корпоративною структурою власності необхідно відстежити розміщення випущених нею цінних паперів та проаналізувати підходи до корпоративного управління (поведінки). Послідовна диджиталізація розгалуженої бази даних “корпоративної ієрархії” сприятиме відстеженню дії не лише чітко визначених санкцій, а й неявно санкціонованих суб’єктів (інструментів, процесів).

Список використаних джерел

1. *Treasury Designates Russian Companies Supporting Sanctions Evasion Through Virtual Asset Services and Technology Procurement* URL : <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy2204>.
2. *Financial sanctions: banks' reactions depend on their location, research reveals.* February 13, 2024. URL : <https://theconversation.com/financial-sanctions-banks-reactions-depend-on-their-location-research-reveals-219678>.
3. *Міжнародні санкції як інструмент стримування російської агресії проти України : аналіт. доп. / [А. Бобровицький, Н. Гавриленко, А. Гончарук, І. Ус, Г. Широкий, Р. Юлдашев] ; за заг. ред. М. Паламарчука. Київ : НІСД, 2023. 76 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.10>.*
4. *Cipriani Marco, Linda S. Goldberg, Gabriele La Spada. Financial Sanctions, SWIFT, and the Architecture of the International Payment System. Journal of Economic Perspectives. 2023. Vol. 37. P. 31–52. DOI: 10.1257/jep.37.1.31.*
5. *Adnan Vatansever. Put over a barrel? “Smart” sanctions, petroleum and statecraft in Russia. Energy Research & Social Science. 2020. Vol. 69. P. 101607. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2020.101607>Get rights and content.*
6. *Constantin Drott, Stefan Goldbach, Volker Nitsch. The effects of sanctions on Russian banks. Journal of Economic Behavior & Organization. 2024. Vol. 219. P. 38–51. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2023.12.030>Get rights and content.*
7. *Wally Adeyemo. The US is ready to impose sanctions on foreign financial institutions when others don't. URL : <https://www.ft.com/content/f1fe5ece-323c-401f-870b-cd45c92bf84a>.*
8. *Vugar Bayramov, Nabi Rustamli, Gulnara Abbas. Collateral damage: The Western sanctions on Russia and the evaluation of implications for Russia's post-communist neighbourhood. International Economics. 2020. Vol. 162. P. 92-109. <https://doi.org/10.1016/j.inteco.2020.01.002>.*
9. *International financial sanctions. URL : <https://mfin.gouvernement.lu/en/dossiers/2018/sanctions-financieres-internationales.html>.*
10. *Sanctions data for enterprise. URL : <https://assets.bbhub.io/professional/sites/10/Sanctions-Data-Fact-Sheet.pdf>.*

11. Over 100 British companies admit breaching sanctions on Russia. URL : <https://www.ft.com/content/233891c0-2c8c-484a-88d3-86ba252d5b31>.
12. Financial sanctions. URL : <https://www.aicpa-cima.com/resources/landing/financial-sanctions>.
13. Kissin Ellesheva. FCA fincrime powers under fresh scrutiny after Iran sanctions disclosure. URL : <https://www.thebanker.com/FCA-s-fincime-powers-under-fresh-scrutiny-after-Iran-sanctions-disclosure-1707334349>.
14. Armour John, Mayer Colin, Polo Andrea. Regulatory Sanctions and Reputational Damage in Financial Markets. *The Journal of Financial and Quantitative Analysis*. 2017. Vol. 52, No. 4. P. 1429–1448.
15. Qi Zhang. Secondary effects of financial sanctions: Bank compliance and economic isolation of non-target states. URL : <https://doi.org/10.1080/09692290.2023.2267051>.
- craft in Russia. *Energy Research & Social Science*, 69, 101607. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2020.101607> Get rights and content.
6. Constantin, Drott, Stefan, Goldbach, Volker, Nitsch (2024). The effects of sanctions on Russian banks. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 219, 38–51. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2023.12.030> Get rights and content.
7. Wally, Adeyemo. The US is ready to impose sanctions on foreign financial institutions when others don't. Available at: <https://www.ft.com/content/f1fe5ece-323c-401f-870b-cd45c92bf84a>.
8. Vugar Bayramov, Nabi Rustamli, Gulnara Abbas (2020). Collateral damage: The Western sanctions on Russia and the evaluation of implications for Russia's post-communist neighbourhood. *International Economics*, 162, 92–109. <https://doi.org/10.1016/j.inteco.2020.01.002>.
9. International financial sanctions. Available at: <https://mfin.gouvernement.lu/en/dossiers/2018/sanctions-financieres-internationales.html>.
10. Sanctions data for enterprise. Available at: <https://assets.bbhub.io/professional/sites/10/Sanctions-Data-Fact-Sheet.pdf>.
11. Over 100 British companies admit breaching sanctions on Russia. Available at: <https://www.ft.com/content/233891c0-2c8c-484a-88d3-86ba252d5b31>.
12. Financial sanctions. Available at: <https://www.aicpa-cima.com/resources/landing/financial-sanctions>.
13. Kissin, Ellesheva. FCA fincrime powers under fresh scrutiny after Iran sanctions disclosure. Available at: <https://www.thebanker.com/FCA-s-fincime-powers-under-fresh-scrutiny-after-Iran-sanctions-disclosure-1707334349>.
14. Armour, John, Mayer, Colin, Polo, Andrea (2017). Regulatory Sanctions and Reputational Damage in Financial Markets. *The Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 4, 1429–1448 (Vol. 52).
15. Qi, Zhang. Secondary effects of financial sanctions: Bank compliance and economic isolation of non-target states. Available at: <https://doi.org/10.1080/09692290.2023.2267051>.

References

1. Treasury Designates Russian Companies Supporting Sanctions Evasion Through Virtual Asset Services and Technology Procurement Available at: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy2204>.
2. Financial sanctions: banks' reactions depend on their location, research reveals. February 13, 2024. Available at: <https://theconversation.com/financial-sanctions-banks-reactions-depend-on-their-location-research-reveals-219678>.
3. Palamarchuk, M. (Ed.), Bobrovytskyi, A., Gavrylenko, N., Honcharuk, A., Us I., Shiroky, G., Yuldashev R. (2023). *International sanctions as a tool to deter Russian aggression against Ukraine*. Kyiv: NISD. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.10>.
4. Cipriani, Marco, Linda, S. Goldberg, Gabriele, La Spada (2023). Financial Sanctions, SWIFT, and the Architecture of the International Payment System. *Journal of Economic Perspectives*, 37, 31–52. DOI: 10.1257/jep.37.1.31.
5. Adnan, Vatansever (2020). Put over a barrel? “Smart” sanctions, petroleum and state-